

Barbara Trochimiak

Terapia Dydaktyczna : założenia

Niepełnosprawność nr 11, 123-138

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Trochimiak

Akademia Pedagogiki Specjalnej Warszawa

*Wszystkie doświadczenia, zdobywane przez jednostkę
począwszy od wczesnego dzieciństwa, służą jej
do jak najlepszego poznania siebie oraz otaczającego świata (...)*

B. Szczupał (2009)

Terapia Dydaktyczna – założenia

Educational Therapy – assumptions

The paper presents the assumptions Educational Therapy (therapy through education). Described its thematic structure, completely linked trait desirability of human functioning. Pre-used terminology is explained. These are principles of care through education (Educational Therapy). In addition, the article explained the basics methods Three Aspects of Forms – TAF, whose purpose is to analyze the deliberate actions of man. TAF method is recognized to the process of achieving, as a result of three basic human activity: the missionary, the phenomenological and cultural. Educational Therapy in their bases based on the findings and methods of TAF is directed to all those who have a need to improve the quality of your life psycho.

Słowa kluczowe: terapia dydaktyczna, specjalne potrzeby edukacyjne, trening wspomagający

Keywords: didactic therapy, special educational needs, training support

Wstęp

U podstaw każdej terapii istnieje założenie na temat zakresu jej oddziaływania. Jeśli dana terapia się powiedzie, można mówić o poprawie funkcjonowania człowieka w pewnym spodziewanym obszarze. W Terapii Dydaktycznej kładzie się nacisk na wspomaganie funkcjonowania umysłu, nie prowadząc jednak treningów sprawnościowych w ścisłym tego słowa znaczeniu. Inicjowane działania nie polegają na ćwiczeniach mających na celu poprawę tempa wykonywania operacji myślowych, jak na przykład w nauce szybkiego czytania czy wykorzystywania technik zapamiętywania. W ramach Terapii Dydaktycznej prowadzone są treningi fenomenologiczne. W artykule przedstawione zostaną założenia tych treningów i zarys całej Terapii Dydaktycznej.

Terapia Dydaktyczna – zastosowanie w edukacji

Terapia Dydaktyczna jest działaniem edukacyjnym zorganizowanym w ramach specjalnej struktury tematycznej. Jest przeznaczona dla wszystkich, którzy widzą potrzebę poprawy jakości swojego życia psychofizycznego. Ważną grupą osób, do których Terapia Dydaktyczna jest kierowana, są uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Struktura tematyczna zastosowana w Terapii Dydaktycznej może mieć zastosowanie na gruncie edukacji przy konstruowaniu podstaw programowych, programów nauczania, w organizacji treści podręczników itd. Kierunki działań podejmowanych w ramach Terapii Dydaktycznej zostały przedstawione w tabeli 1 w układzie specjalnej struktury tematycznej.

Tabela 1. Struktura obszarów edukacyjnych i kierunki podejmowania działań w ramach terapii – struktura tematyczna Terapii Dydaktycznej

Obszar edukacji	Kierunek działań edukacyjnych	
Realizacja wewnętrznych przekonań	Rozbudzanie zainteresowania:	własną osobą
		światem zewnętrznym
		konstruowaniem modelu własnego funkcjonowania w świecie
Poznawanie	Wspomaganie umiejętności poznawania:	własnej osoby
		świata zewnętrznego
		zasad postępowania (rozumowania i działania)
Podejmowanie decyzji	Doskonalenie mechanizmu podejmowania decyzji w zakresie wyboru:	wartościowych cech osobistych
		istotnych elementów świata zewnętrznego
		ważnych elementów własnego systemu wartości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Trochimiak 2010a].

Tworzenie programów przedszkolnych i szkolnych z wykorzystaniem struktury tematycznej Terapii Dydaktycznej pozwala na nadanie projektowanym działaniom edukacyjnym terapeutycznego charakteru.

Założenia i cele Terapii Dydaktycznej

Wartości terapeutyczne Terapii Dydaktycznej wynikają ze specjalnej tematyki podejmowanych działań edukacyjnych, uwzględniającej wszystkie kategorie potrzeb rozwojowych umysłu człowieka (tab. 1). Zestaw celów edukacyjnych ko-

niecznych do zrealizowania w Terapii Dydaktycznej został określony metodą Trzy Aspekty Formy, autorstwa B. Trochimiak. Sposób wyznaczania kompletu celów zostanie przedstawiony w treści artykułu. U podstaw Terapii Dydaktycznej leży przekonanie, iż już sama wiedza o istnieniu dokładnie określonego i tego samego dla wszystkich ludzi zbioru kategorii potrzeb w obszarze rozwoju umysłowego spełnia funkcję terapeutyczną. Silniejszą zaś i utrwalającą rolę ma odgrywać dokładniejsza – w teorii i praktyce – znajomość tych kategorii potrzeb. Nie ma konkretnego zestawu specjalnych ćwiczeń przypisanych do Terapii Dydaktycznej, istnieje natomiast ściśle określona lista specjalnych celów dydaktycznych koniecznych do zrealizowania. Ogólnym celem Terapii Dydaktycznej jest opanowanie umiejętności rozpoznawania kompletu kategorii potrzeb rozwojowych człowieka oraz nauka wykorzystywania tej wiedzy w praktyce. Terapia Dydaktyczna przebiega w dwóch etapach:

- I etap – 3 rodzaje celów treningów, 1 obszar terapii,
- II etap – 3 rodzaje celów treningów, 3 obszary terapii.

Terapia Dydaktyczna jest prowadzona w formie zajęć teoretycznych, warsztatów i treningów.

Terapia Dydaktyczna a metoda Trzy Aspekty Formy

Tematyka działań edukacyjnych prowadzonych w ramach Terapii Dydaktycznej zorganizowana jest w trzech głównych działach. Odpowiadają one trzem aktywnościom umysłu człowieka: aktywności misyjnej, fenomenologicznej oraz kulturowej i wynikają z założeń metody Trzy Aspekty Formy. Zastosowany podział stanowi podstawę zdefiniowania użytego wcześniej terminu „specjalna tematyka”.

Trzy Aspekty Formy jest metodą analizy celowych działań człowieka. Cechą charakterystyczną metody jest wykorzystywanie do formalnego opisu rzeczywistości trzech podstawowych kategorii formalnych umocowanych w warstwie logiki.

Metoda Trzy Aspekty Formy – TAF

Metoda Trzy Aspekty Formy powstała w 2008 r. w okresie poszukiwania formalnego opisu aktywności rysunkowej ucznia z niepełnosprawnością intelektualną. W trakcie prowadzenia analiz okazało się, że podstawowe aktywności umysłu człowieka wytypowane na gruncie działań plastycznych odpowiadają również każdej innej celowej działalności człowieka, że nie są przypisane do konkretnego rodzaju działania.

Teoria opiera się po części na treści ustaleń autorstwa Arystotelesa dotyczących formy i materii. Arystoteles uważał, że „przyroda zawsze zmierza do tego, co lepsze” [za: Regner 2003, s. 342]. Był również zdania, że przyczyną celową

powstania rzeczy, czegoś, „jest pewne dobro, dla którego coś jest lub coś się dzieje” (aktywność kulturowa w metodzie TAF). Przyczyna celowa w znaczeniu drugim „zjawia się tylko w działaniach jestestw zdolnych do poznania” (aktywność fenomenologiczna w metodzie TAF) „lub przynajmniej pożądania” [Regner 2003, s. 342] (aktywność misyjna w metodzie TAF).

W okresie, który upłynął od czasów Arystotelesa do dzisiaj, nie uległy zmianie rzeczywiste relacje forma – materia i przyczyny powstawania rzeczy. Żadna zasada formalna dotycząca funkcjonowania wszechświata nie może przecież ulec zmianie dopóki nasz świat będzie istnieć w obecnej postaci. Jeśli kiedyś wcześniej forma zawierała w sobie jakąś funkcję aktywnościową i była w określonej relacji do materii, to obecnie też tak musi być. Rysujące dziecko, kobieta przechodząca przez ulicę, matematyk rozwiązujący problem teoretyczny ze swojej dziedziny, wszystkie te trzy osoby w dążeniu do wyznaczonego sobie celu uaktywniają się umysłowo na trzy sposoby. Przede wszystkim chcą osiągać swoje cele – aktywność misyjna. Po drugie, wszyscy troje wyobrażają sobie, jak to coś zrobić lub jak próbować to zrobić, lub przynajmniej jak zacząć to robić – aktywność fenomenologiczna. Po trzecie, każda z tych trzech osób widzi w osiągnięciu przez siebie celu pewną wartość – aktywność kulturowa, tzn. dziecko stara się wykonać ładny rysunek, kobieta stara się nie potrącać innych pieszych i nie chce ulec wypadkowi, matematyk usiłuje uzyskać logiczne i czytelne rozwiązanie problemu.

Wymienione w metodzie TAF aktywności umysłowe człowieka umożliwiają opisanie każdego z przykładowych działań celowych. Aby powstał rysunek dziecka, kobieta znalazła się po drugiej stronie ulicy, a matematyk rozwiązał swój teoretyczny problem, nie jest potrzebny żaden dodatkowy rodzaj aktywności umysłowej. Wszelkie możliwe warianty badanych zachowań wynikają bądź to z wygaszania którejś z aktywności, bądź to podnoszenia jej jakości, bądź wyznaczenia nowego celu. Po pierwsze, w wyniku sfinalizowania przykładowych działań mógł powstać świetny rysunek, osoba pozostając w znakomitej dyspozycji mogła znaleźć się po drugiej stronie właściwej ulicy, matematyk mógł świetnie wyprowadzić wzór. Ale też, rysunek mógł być mało zaawansowany warsztatowo (słabszy wynik aktywności fenomenologicznej), mało wartościowy (słabszy wynik aktywności kulturowej), mógł w ogóle nie zostać ukończony (słabszy wynik aktywności misyjnej). Podczas przechodzenia przez jezdnię można było zawadzić nogą o krawężnik (słabszy wynik aktywności fenomenologicznej), można było zawrócić od połowy jezdni (słabszy wynik aktywności misyjnej lub początek nowego działania celowego). Matematyk mógł nie opanować wystarczająco dobrze rachunku potrzebnego w danym dziale analizy matematycznej, nie poznać potrzebnych teorii, nie odnaleźć końcowego rozwiązania (słabszy wynik aktywności fenomenologicznej), przedstawione przez niego rozwiązanie problemu mogło być skomplikowane, mało czytelne (słabszy wynik aktywności kulturowej).

W podsumowaniu należy stwierdzić, że metoda Trzy Aspekty Formy ujmuje proces osiągnięcia celu jako wynik trzech podstawowych aktywności człowieka: misyjnej (M), fenomenologicznej (F) i kulturowej (K), co jest zgodne z myślą Arystotelesa, mianowicie, iż celem działania człowieka, który jest zdolny do wyznaczenia sobie celu (M) i opanowania sposobu jego osiągnięcia (F), jest w efekcie powołanie do życia pewnego dobra (K).

Metoda Trzy Aspekty Formy powstała na bazie rozwinięcia treści związanych z poglądem Arystotelesa na przyczynę celową rzeczy, poprzez sformułowanie założenia, że trzy wymienione aktywności umysłowe są wystarczające do zaprezentowania wyczerpującego opisu każdego celowego działania człowieka oraz poprzez przypisanie im nazw i sformułowanie definicji.

Kategorie aktywności wyróżnione w metodzie Trzy Aspekty Formy są ogólne i ponadczasowe. Dla Terapii Dydaktycznej oznacza to skalowalność treści ćwiczeń treningowych, to jest możliwość, a także konieczność skalowania przez prowadzenie czynności dostosowawczych w zakresie ich tematyki.

Skalowalność treści ćwiczeń w Terapii Dydaktycznej

Wszystkie indywidualne ćwiczenia prowadzone w ramach Terapii Dydaktycznej mogą być przeprowadzane z wykorzystaniem przykładów czytelnych dla każdego jej uczestnika. W Terapii Dydaktycznej nie ma obawy, że jakiegokolwiek treści treningowe mogą zawierać elementy zbyt trudne do zrozumienia. Kluczem do uzyskania takich możliwości jest właśnie skalowanie warstwy treściowej ćwiczeń wykorzystywanych na treningach.

Aspekt misyjny, fenomenologiczny i kulturowy Terapii Dydaktycznej

W działaniach początkowych w ramach terapii omawiane są założenia Terapii Dydaktycznej i prowadzone są treningi uwzględniające aspekt misyjny, fenomenologiczny oraz kulturowy życia człowieka.

Aspekt misyjny terapii

Zgodnie z założeniami metody Trzy Aspekty Formy aktywność misyjna człowieka polega na uświadamianiu sobie różnego rodzaju przesłań wewnętrznych. W celu jej wspomagania, w ramach Terapii Dydaktycznej trenowana jest umiejętność osiągnięcia stanu zainteresowania, który to z dużym prawdopodobieństwem może przyczynić się do wystąpienia różnego rodzaju przesłań wewnętrznych. Wstępem do uzyskania stanu zainteresowania jest akceptacja założenia, iż bardzo ważne dla życia człowieka jest zajmowanie się sobą i otoczeniem.

Zgodnie z założeniami Terapii Dydaktycznej stan zainteresowania jest traktowany jako stan podstawowy dla zdrowia psychofizycznego, natomiast, osiągnięcie stanu zainteresowania jest uznawane za umiejętność podstawową w procesie utrzymywania zdrowia psychofizycznego w czasie. Ważne jest nabycie umiejętności odróżniania stanu zainteresowania od przedmiotu zainteresowania.

W Terapii Dydaktycznej prowadzony jest trening w osiągnięciu stanu zainteresowania, co z dużym prawdopodobieństwem sprzyja aktywności misyjnej człowieka.

Aspekt fenomenologiczny terapii

Zgodnie z założeniami metody Trzy Aspekty Formy aktywność fenomenologiczna człowieka polega na odbiorze wielu rodzajów danych z otoczenia. W celu jej wspomagania, w ramach Terapii Dydaktycznej trenowana jest umiejętność uzyskiwania stanu otwartości umysłu. Stan ten z dużym prawdopodobieństwem może przyczynić się do ułatwienia odbioru informacji z otoczenia. Wstępem do uzyskania stanu otwartości umysłu jest akceptacja założenia, iż informacje dotyczące siebie i otoczenia są bardzo ważne dla życia człowieka.

Zgodnie z założeniami Terapii Dydaktycznej stan otwartości umysłu jest traktowany jako stan podstawowy dla zdrowia psychofizycznego, natomiast, osiągnięcie stanu otwartości umysłu jest uznawane za umiejętność podstawową w procesie utrzymywania zdrowia psychofizycznego w czasie.

W Terapii Dydaktycznej prowadzony jest trening w osiągnięciu stanu otwartości umysłu, co z dużym prawdopodobieństwem sprzyja aktywności fenomenologicznej człowieka.

Aspekt kulturowy terapii

Zgodnie z założeniami metody Trzy Aspekty Formy aktywność kulturowa człowieka polega na przetwarzaniu informacji wewnętrznych i zewnętrznych powiązanych ze sobą oraz podejmowaniu na tej podstawie decyzji uwzględniających wartości ważne dla kultury człowieka. W celu wspomagania aktywności kulturowej, w ramach Terapii Dydaktycznej trenowana jest umiejętność identyfikacji wartości ważnych dla kultury człowieka, co z dużym prawdopodobieństwem może ułatwiać podejmowanie decyzji wartościujących. Wstępem do uzyskania umiejętności identyfikacji wartości ważnych dla kultury człowieka jest akceptacja założenia, iż to, co jest wartościowe dla trwania gatunku ludzkiego wraz z całym światem przyrody, jest również wartościowe dla jednostki.

Zgodnie z założeniami Terapii Dydaktycznej znajomość podstawowych wartości kultury człowieka jest traktowana jako podstawa zdrowia psycho-

fizycznego. Umiejętność identyfikacji wartości ważnych dla kultury człowieka jest uznawana za działanie podstawowe w procesie utrzymywania zdrowia psychofizycznego w czasie.

W Terapii Dydaktycznej prowadzony jest trening identyfikacji wartości ważnych dla istnienia gatunku ludzkiego, co z dużym prawdopodobieństwem sprzyja aktywności kulturowej człowieka.

Cele i zadania pierwszego etapu Terapii Dydaktycznej

Zadania realizowane w ramach pierwszego etapu Terapii Dydaktycznej polegają na wspomaganiu aktywności misyjnej, fenomenologicznej i kulturowej w swojej podstawowej postaci, tzn. w układzie: człowiek – otoczenie. W tabeli 2. zaprezentowane zostały cele i zadania pierwszego etapu Terapii Dydaktycznej.

Tabela 2. Zestawienie celów treningów prowadzonych w pierwszym etapie Terapii Dydaktycznej i zadań spełnianych w płaszczyźnie wspomaganie aktywności umysłowej człowieka

Cel treningu	Wspomaganie	Zadania 1. etapu Terapii Dydaktycznej
Osiąganie stanu zainteresowania otoczeniem		Wychodzenie naprzeciw aktywności misyjnej
Osiąganie stanu otwartości na otoczenie		Wychodzenie naprzeciw aktywności fenomenologicznej
Identyfikowanie wartości charakteryzujących kulturę człowieka		Wychodzenie naprzeciw aktywności kulturowej

Źródło: Opracowanie własne.

W pierwszym etapie Terapii Dydaktycznej prowadzone są treningi, których celem jest uzyskanie podstawowych umiejętności utrzymywania zdrowia psychofizycznego w czasie, tj.:

- trening umiejętności osiągnięcia stanu zainteresowania otoczeniem,
- trening umiejętności osiągnięcia stanu otwartości na otoczenie,
- trening identyfikacji wartości ważnych dla kultury człowieka.

Cecha fenomenologiczności treningów wynika z konieczności rozpoznania przez uczestnika zjawiska celowego działania człowieka, opisywanego z wykorzystaniem trzech wymienionych powyżej aktywności.

Wychodzenie naprzeciw aktywności misyjnej

Zgodnie z założeniami metody TAF aktywność misyjna polega m.in. na odczuwaniu przymusu wewnętrznego, potrzeby organicznej, ochoty do zabawy, jak też na posiadaniu planu, rozumieniu konieczności. Umiejętność odczuwania oraz rozumienia tak definiowanych treści jest pożądana i podstawowa dla życia psychofizycznego. Zgodnie z założeniami Terapii Dydaktycznej trening w osiągnięciu stanu zainteresowania otoczeniem wychodzi naprzeciw aktywności misyjnej człowieka.

W podstawach teoretycznych Terapii Dydaktycznej uważa się, że intencjonalne traktowanie elementów otoczenia, jako przedmiotu zainteresowania, ułatwia występowanie motywacji do działania.

Wychodzenie naprzeciw aktywności fenomenologicznej

Zgodnie z założeniami metody TAF aktywność fenomenologiczna polega, m.in. na odbiorze informacji, rejestracji przebiegających zdarzeń, postrzeganiu zachodzących zjawisk. Umiejętność wykonywania takich działań jest pożądana i podstawowa dla życia psychofizycznego. Zgodnie z założeniami Terapii Dydaktycznej, trening w osiągnięciu stanu otwartości umysłu na otoczenie wychodzi naprzeciw działaniom człowieka, wynikającym z jego aktywności fenomenologicznej.

W podstawach teoretycznych Terapii Dydaktycznej uważa się, że nadawanie umysłowi cech otwartości ułatwia postrzeganie, odbiór i rejestrację zjawisk zachodzących w otoczeniu.

Wychodzenie naprzeciw aktywności kulturowej

Zgodnie z założeniami metody TAF aktywność kulturowa polega na podejmowaniu decyzji uwzględniających wartości istotne dla życia człowieka na Ziemi. Umiejętność podejmowania decyzji wartościujących jest pożądana i podstawowa dla życia psychofizycznego. Zgodnie z założeniami Terapii Dydaktycznej trening w identyfikacji wartości ważnych dla gatunku ludzkiego i jego otoczenia wychodzi naprzeciw działaniom człowieka wynikającym z jego aktywności kulturowej.

W podstawach teoretycznych Terapii Dydaktycznej uważa się, że znajomość wartości ważnych dla istnienia gatunku ludzkiego ułatwia podejmowanie decyzji wartościowych w kontekście trwałości kultury człowieka.

Sylwetka uczestnika Terapii Dydaktycznej kończącego pierwszy etap terapii

Osoby, które z powodzeniem ukończyły pierwszy etap Terapii Dydaktycznej wykazują się znajomością definicji aktywności misyjnej, fenomenologicznej i kulturowej (uwzględniając skalowanie treści – osadzenie definicji w obrębie tematów czytelnych dla uczestnika terapii). Potrafią przedstawić dowolną działalność celową w układzie człowiek – otoczenie, jako wynik działań w trzech podstawowych obszarach aktywności umysłowej, określając słabsze i silniejsze poziomy poszczególnych aktywności.

Obszary działań w drugim etapie Terapii Dydaktycznej

Osiągnięcie celów pierwszego etapu Terapii Dydaktycznej pozwala osobie rozpocząć uczestniczenie w treningach należących do etapu drugiego. Działania prowadzone są w następujących obszarach psychiki człowieka (tabela 1):

- Obszar umysłowej reprezentacji własnego wnętrza,
- Obszar umysłowej reprezentacji własnego otoczenia,
- Obszar umysłowej reprezentacji własnych decyzji.

Obszar umysłowej reprezentacji wnętrza człowieka

Obszar umysłowej reprezentacji własnego wnętrza jest to obszar pamięci chwilowej, obejmujący informacje na temat swoich osobistych przesłań wewnętrznych.

Obszar umysłowej reprezentacji otoczenia człowieka

Obszar umysłowej reprezentacji własnego otoczenia jest to obszar pamięci chwilowej, obejmujący informacje na temat otoczenia.

Obszar umysłowej reprezentacji procesu podejmowania przez człowieka decyzji

Obszar umysłowej reprezentacji procesu podejmowania decyzji jest to obszar pamięci chwilowej, odpowiadający procesowi decyzyjnemu, który polega na przetwarzaniu informacji wewnętrznych i zewnętrznych, dotyczących tego samego tematu oraz akcie podjęcia decyzji.

Struktura tematyczna działań realizowanych w ramach drugiego etapu terapii

Cele pierwszego etapu Terapii Dydaktycznej realizowane są w ogólnej płaszczyźnie życia człowieka w swoim otoczeniu. Są wstępem do działań obejmujących strukturę organizacyjną psychiki, w obrębie której człowiek realizuje swoje potrzeby rozwojowe. Działania w ramach drugiego etapu terapii są bardziej złożone i wymagają posiadania umiejętności nabytych przez osobę w pierwszym etapie, polegających na osiągnięciu stanu zainteresowania otoczeniem, stanu otwartości na informacje dochodzące z otoczenia oraz na posiadaniu wiedzy na temat podstawowych wartości, ważnych dla istnienia gatunku ludzkiego. Tak więc, w drugim etapie Terapii Dydaktycznej struktura terapii staje się dwuwymiarowa. Prowadzone są te same rodzaje treningów jak w pierwszym etapie, w każdym z trzech ustalonych obszarów psychiki człowieka, tj.:

- trzy rodzaje treningów w układzie: człowiek – reprezentacja umysłowa własnego wnętrza;
- trzy rodzaje treningów w układzie: człowiek – reprezentacja umysłowa własnego otoczenia;
- trzy rodzaje treningów w układzie: człowiek – reprezentacja umysłowa własnych decyzji.

Kierunki działania w drugim etapie Terapii Dydaktycznej

Z założeń Trzech Aspektów Formy wynika, że metodę można stosować do analizy każdego procesu celowego działania człowieka. Procesy te często są bardzo złożone. Jeżeli zachodzi potrzeba przeprowadzenia dokładniejszych badań, metodę można zastosować powtórnie do procesów prostszych, uzyskanych na podstawie wyników uprzednich analiz. Zgodnie z tą procedurą, treningi w ramach drugiego etapu Terapii Dydaktycznej odbywają się w obszarach wyników pierwszego etapu i wychodzą naprzeciw aktywnościom człowieka w tych obszarach. W tabeli 3. przedstawione zostały cele edukacyjne treningów prowadzonych w ramach drugiego etapu Terapii Dydaktycznej.

W drugim etapie Terapii Dydaktycznej działania zaczynają obejmować dziewięć wątków tematycznych (tab. 3.). Trzy rodzaje treningów: w osiągnięciu stanu zainteresowania, stanu otwartości i w identyfikowaniu podstawowych wartości ważnych dla istnienia gatunku ludzkiego, w każdym z układów sytuacyjnych: człowiek – umysłowa reprezentacja własnego wnętrza, człowiek – umysłowa reprezentacja otoczenia oraz człowiek – umysłowa reprezentacja własnych decyzji.

Tabela 3. Dziewięć zadań edukacyjnych realizowanych w ramach treningów prowadzonych w drugim etapie Terapii Dydaktycznej, w układzie: trzy cele treningu – trzy obszary psychiki

Obszar psychiki: umysłowa reprezentacja ..				
Cel treningu		... wnętrza	... otoczenia	... swoich decyzji
Rodzaj treningu	Osiąganie stanu zainteresowania	Zainteresowanie swoimi zainteresowaniami	Zainteresowanie treścią posiadanych danych na temat otoczenia	Zainteresowanie wartościami
	Uzyskiwanie stanu otwartości umysłu	Otwartość na informacje dochodzące ze swojego wnętrza	Otwartość na informacje dochodzące z otoczenia	Otwartość na odkrywane wartości
	Identyfikowanie wartości	Znajomość swoich wartościowych zainteresowań	Znajomość swoich wartościowych obserwacji otoczenia	Znajomość swoich wartościowych decyzji

Źródło: Opracowanie własne.

Treningi wspomagające podstawowe aktywności umysłu człowieka w układzie: człowiek – umysłowa reprezentacja jego wnętrza

Osiąganie stanu zainteresowania

Celem treningu jest wzbudzenie swojego zainteresowania własnymi zainteresowaniami. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności misyjnej człowieka, w ramach której odczuwa on przymus wewnętrzny, ma potrzebę, chce dla zabawy, ma plan, rozumie konieczność interesowania się własnymi zainteresowaniami. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem uświadamiać sobie, jakie posiadam zainteresowania?”; „Dlaczego powinienem uświadamiać sobie, jakie posiadam zainteresowania?”.

Uzyskiwanie stanu otwartości

Celem treningu jest uzyskanie otwartości umysłu na własne zainteresowania. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności fenomenologicznej człowieka, w ramach której prowadzi on działania poznawcze w obrębie swoich zainteresowań. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem usilnie poszukiwać w sobie zainteresowań?”; „Dlaczego powinienem usilnie poszukiwać w sobie zainteresowań?”.

Identyfikowanie wartości

Celem treningu jest identyfikacja swoich wartościowych zainteresowań. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności kulturowej człowieka, w której określa on cechy warstwy aksjologicznej swoich zainteresowań. Zada-

niem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem określać, które z moich zainteresowań są wartościowe?”; „Dlaczego powinienem określać, które z moich zainteresowań są wartościowe?”.

Treningi wspomagające podstawowe aktywności umysłu człowieka w układzie: człowiek – umysłowa reprezentacja jego otoczenia

Osiąganie stanu zainteresowania

Celem treningu jest wzbudzenie swojego zainteresowania treścią posiadanych danych na temat otoczenia. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności misyjnej człowieka, w ramach której odczuwa on przymus wewnętrzny, ma potrzebę, chce dla zabawy, ma plan, rozumie konieczność interesowania się posiadanymi danymi na temat otoczenia. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem uświadamiać sobie, jakie informacje posiadam na temat otoczenia?”; „Dlaczego powinienem interesować się informacjami, które posiadam na temat otoczenia?”.

Uzyskiwanie stanu otwartości

Celem treningu jest uzyskanie otwartości umysłu na informacje z otoczenia. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności fenomenologicznej człowieka, w ramach której prowadzi on działania poznawcze w obrębie posiadanych danych na temat otoczenia. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem usilnie uświadamiać sobie treści informacji posiadanych na temat otoczenia?”; „Dlaczego powinienem usilnie uświadamiać sobie treści informacji posiadanych na temat otoczenia?”.

Identyfikowanie wartości

Celem treningu jest identyfikacja swoich wartościowych obserwacji otoczenia. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności kulturowej człowieka, w której określa on cechy warstwy aksjologicznej posiadanych danych na temat otoczenia. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem określać, które z posiadanych przeze mnie informacji na temat otoczenia są wartościowe?”; „Dlaczego powinienem określać, które z posiadanych przeze mnie informacji na temat otoczenia są wartościowe?”.

Treningi wspomagające podstawowe aktywności umysłu człowieka w układzie: człowiek – umysłowa reprezentacja podejmowanych decyzji

Osiąganie stanu zainteresowania

Celem treningu jest wzbudzenie swojego zainteresowania wartościami uwzględnianymi w podejmowanych przez siebie decyzjach. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności misyjnej człowieka, w ramach której odczuwa

on przymus wewnętrzny, ma potrzebę, chce dla zabawy, ma plan, rozumie konieczność interesowania się podejmowanymi przez siebie decyzjami. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem interesować się wartościami, którymi kieruję się przy podejmowaniu decyzji?”; „Dlaczego powinienem interesować się wartościami, którymi kieruję się przy podejmowaniu decyzji?”.

Uzyskiwanie stanu otwartości

Celem treningu jest uzyskanie otwartości umysłu na wartości uwzględniane w podejmowanych przez siebie decyzjach. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności fenomenologicznej człowieka, w ramach której prowadzi on działania poznawcze w obrębie treści podejmowanych przez siebie decyzji. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem identyfikować wartości, którymi kieruję się podejmując decyzje?”; „Dlaczego powinienem identyfikować wartości, którymi kieruję się podejmując decyzje?”.

Identyfikowanie wartości

Celem treningu jest identyfikacja swoich wartościowych decyzji. Treningi w tym obszarze wychodzą naprzeciw aktywności kulturowej człowieka, w której określa on cechy warstwy aksjologicznej podejmowanych przez siebie decyzji. Zadaniem tego treningu jest znalezienie odpowiedzi na pytania: „Czy powinienem określać, które z podejmowanych przeze mnie decyzji są wartościowe?”; „Dlaczego powinienem określać, które z podejmowanych przeze mnie decyzji są wartościowe?”.

Sylwetka uczestnika Terapii Dydaktycznej kończącej terapię

Osoby, które z powodzeniem ukończyły treningi drugiego etapu Terapii Dydaktycznej wykazują się znajomością definicji umysłowych aktywności misyjnej, fenomenologicznej i kulturowej. Uczestnicy kończący Terapię Dydaktyczną potrafią przedstawić dowolną działalność celową w układach sytuacyjnych omawianych w drugim etapie terapii (w układach: człowiek – umysłowa reprezentacja swoich zainteresowań, człowiek – umysłowa reprezentacja swojego otoczenia oraz człowiek – umysłowa reprezentacja podejmowanych przez siebie decyzji), jako wynik trzech podstawowych aktywności umysłowych, wskazując na słabszy lub silniejszy poziom poszczególnych aktywności.

Zasady prowadzenia Terapii Dydaktycznej

W trakcie trwania Terapii Dydaktycznej trener i uczestnicy powinni kierować się w swoich działaniach określonymi zasadami. Można wymienić dwie ich grupy: zasady, których stosowanie ma na celu ułatwienie przebiegu procesów uogólniania i zasady mające na celu ułatwienie twórczego myślenia.

Zasady, których stosowanie ma na celu ułatwienie przebiegu procesów uogólniania

1. Zasada ochrony psychiki – uczestnicy terapii w sposób naturalny chronią niektóre obszary swojej psychiki przed ingerencją, na przykład innych osób biorących udział w treningach. Wymagane jest, aby takiej ochrony psychiki swoich podopiecznych dokonywał również trener Terapii Dydaktycznej.
2. Zasada neutralności przykładu – wszystkie ćwiczenia przygotowywane na potrzeby treningów przewidzianych w Terapii Dydaktycznej muszą bazować na przykładowych sytuacjach niezwiązanych z uczestnikami terapii ani z osobami znanymi powszechnie lub w danym środowisku. Jedynym odstępstwem od tej zasady działań jest możliwość umieszczania przez trenera w sytuacjach przykładowych siebie samego. Rozszerzeniem powyższej zasady jest konieczność przypominania uczestnikom terapii, iż w sytuacjach treningowych dozwolone jest występowanie jedynie osób nieprawdziwych.
3. Zasada projekcji incognito – gdyby uczestnicy terapii zaczęli mówić wprost o sobie lub innych osobach biorących udział w treningach, zadaniem trenera jest poinformowanie wszystkich, że nie muszą mówić o konkretnych swoich problemach, a poruszane treści powinni przedstawiać przypisując je bliżej nieznanemu człowiekowi.

Zasady mające na celu sprzyjanie twórczemu myśleniu

Kolejne zasady prowadzenia Terapii Dydaktycznej wynikają z konieczności zapewnienia uczestnikom terapii warunków sprzyjających twórczemu myśleniu. Zasady te zostały wymienione w pierwszej kolumnie tabeli 4. W drugiej kolumnie podane są informacje opisujące sytuację z punktu widzenia uczestnika terapii, w warunkach stosowania danej zasady.

Tabela 4. Zasady prowadzenia Terapii Dydaktycznej w kontekście zapewnienia uczestnikowi terapii warunków do kreatywnego działania

Treść zasady	Sytuacja uczestnika terapii
Stwarzanie warunków do kreatywnego działania, poprzez zapewnianie uczestnikowi możliwości działania w trybie: „ze znajomością metody postępowania”	Wiem, jak coś zrobić
Podział treści edukacyjnych na obszary: kształtowanie motywacji do pracy, zwiększanie możliwości poznawania otoczenia, poprawa umiejętności podejmowania decyzji	Wiem, w jakim obszarze będę działać
Realizacja celów terapii ze świadomością etapów działania	Wiem dokładnie, jaka czynność ma być wykonywana, jako następna

Uświadamianie uczestnikowi, że poszukiwanie własnego systemu wartości opiera się na podejmowaniu przez niego decyzji w zakresie realizacji treści edukacyjnych	Wiem, że na wykonanie danej czynności trzeba się wcześniej zdecydować
Stopniowanie trudności	Zdaję sobie sprawę, że wykonanie danej czynności może okazać się trochę trudniejsze od poprzedniej.
Unikanie negatywnych sprzężeń poprzez podział treści edukacyjnych na obszary: kształtowanie motywacji do pracy, zwiększanie możliwości poznawania otoczenia, poprawa umiejętności podejmowania decyzji	Wiem, że jeśli nie udało się rozwiązać zadania z jednego obszaru, to nie będzie to znaczyło, że nie jestem w stanie rozwiązać zadania z innego obszaru.
Utrwalanie osiągnięć	Wiem, że nie muszę spieszyć się z działaniem chyba, że będzie to mój pomysł.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Trochimiak 2010b].

Zasady prowadzenia Terapii Dydaktycznej przedstawione w tabeli 4 nabierają dodatkowego znaczenia w kontekście skuteczności terapii, kiedy w treningach biorą udział uczniowie młodszych klas szkół podstawowych, a stają się jeszcze ważniejsze, gdy uczestnikami terapii są uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Ćwiczenia treningowe wykonywane w ramach Terapii Dydaktycznej

W związku z koniecznością skalowania treści przykładów treningowych nie istnieje jeden konkretny zestaw specjalnych ćwiczeń, przypisanych do Terapii Dydaktycznej. Istnieje natomiast, ściśle określona lista specjalnych celów dydaktycznych koniecznych do zrealizowania, co zostało zasygnalizowane na wstępie. Osiąganie tych celów odbywa się poprzez wykonywanie ćwiczeń osadzonych w tematyce czytelnej dla uczestnika terapii, dla osoby zdolnej do poznania lub przynajmniej pożądania, jakby to uzupełnił Arystoteles - więcej warunków nie stawiając.

Od autorki

Struktura tematyczna Terapii Dydaktycznej wychodzi naprzeciw funkcjonowaniu umysłu każdego człowieka. Skuteczność oddziaływania struktur edukacji opartych na założeniach metody Trzy Aspekty Formy zostanie przetestowana przez autorkę w najbliższym czasie. W pierwszych badaniach będą uczestniczyli studenci uczelni warszawskich.

Przedstawiając pozytywną wizję przyszłości można przypuścić, że gdyby współczesna edukacja opierała się na podstawach programowych uzupełnionych o obszary tematyczne Terapii Dydaktycznej, uczniowie opuszczający szkoły mogliby wchodzić w dorosłe życie np. z piątką z „Modelu własnego funkcjonowania w świecie” albo z „Zasad rozumowania i działania”. Może udawałoby im się w ten sposób częściej niż obecnie nie zasilać rzesz istot nierozumiejących i nierozumianych, mających trudności w tzw. dostosowaniu się do życia w społeczeństwie, nierozróżniających dobra od zła, wychowanków domów poprawczych, kandydatów do grup przestępczych, itp. Może kończący szkoły, już u progu dorosłości mogliby być dużo lepsi, mądrzejsi, dynamiczniejsi, o rozleglejszych horyzontach tylko dzięki znajomości zasad funkcjonowania umysłu? Piątka z „Umiejętności rozbudzania zainteresowania światem zewnętrznym”? Czemu nie.

Bibliografia

- Regner L. (2003), *Wstęp*, [w:] *Arystoteles, Dzieła wszystkie*, t. 2 – *O powstawaniu i niszczeniu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 340–424
- Szczupał B. (2009), *Twórczość osób z nabytą niepełnosprawnością ruchową jako forma autokreacji i autorewalidacji*, [w:] *Pedagogika specjalna. Różne poszukiwania – wspólna misja*, Wydawnictwo APS, Warszawa, s. 200–216
- Trochimiak B. (2010a), *Jak prowadzimy terapię dydaktyczną? Narzędzia obserwacji działań ucznia i nauczyciela*, [w:] *Dydaktyka specjalna*, red. J. Głodkowska, Wydawnictwo APS, Warszawa, s. 304–306
- Trochimiak B. (2010b), *Proces nauczania i proces uczenia się w sytuacjach trudności edukacyjnych*, [w:] *Dydaktyka specjalna*, red. J. Głodkowska, Wydawnictwo APS, Warszawa, s. 172–184